

РИВОЖЛАНАЁТГАН МАМЛАКАТЛАРДА МОЛИЯВИЙ СИЁСАТНИ ИСЛОҲ ҚИЛИШ

Султанмуродов Фозилжон Махмуд ўғли

Магистр

<https://doi.org/10.5281/zenodo.22022028>

Аннотация.

Мазкур тезисда ривожланаётган мамлакатларда молиявий сиёсатни ислоҳ қилишнинг асосий йўналишлари, мавжуд муаммолар ва уларни бартараф этиш механизмлари таҳлил қилинади. Ривожланаётган иқтисодиётларда бюджет тақчиллиги, давлат қарзининг ортиши, солиқ базасининг торлиги, инфляция босими ва молиявий ресурслардан самарасиз фойдаланиш иқтисодий ўсишга салбий таъсир кўрсатмоқда. Шу сабабли молиявий сиёсатни замонавийлаштириш, ички даромадларни ошириш, давлат харажатларининг самарадорлигини таъминлаш ва пул-кредит сиёсати билан мувофиқлаштириш муҳим аҳамият касб этади.

Калит сўзлар: молиявий сиёсат, ривожланаётган мамлакатлар, бюджет сиёсати, солиқ сиёсати, давлат қарзи, инфляция, пул-кредит сиёсати, давлат харажатлари, молиявий барқарорлик.

Кириш

Жаҳон иқтисодиётида глобал иқтисодий беқарорлик, ташқи молиялаштириш шартларининг ўзгариши, инфляция ва давлат қарзининг юқори даражада сақланиб қолиши ривожланаётган мамлакатлар олдида янги вазифаларни юзага келтирмоқда. Айниқса, кам даромадли мамлакатларда давлатнинг иқтисодий ва ижтимоий вазифаларини молиялаштириш учун етарли ички молиявий ресурсларни шакллантириш долзарб масалалардан бири ҳисобланади. 2026 йилги ХВФ таҳлилларида ҳам кам даромадли мамлакатлар учун фискал консолидацияни мамлакат шароитига мос равишда амалга ошириш, ички даромадларни сафарбар қилиш, давлат харажатларини устуворлаштириш ва давлат қарзини самарали бошқариш зарурлиги таъкидланган.

Асосий қисм

Ривожланаётган мамлакатларда молиявий сиёсатни ислоҳ қилиш, аввало, давлат бюджетининг даромад базасини мустаҳкамлашдан бошланиши лозим. Кўплаб ривожланаётган мамлакатларда солиқ тушумларининг ЯИМга нисбати ривожланган мамлакатларга нисбатан паст бўлиб, бу таълим, соғлиқни сақлаш, инфратузилма ва бошқа ижтимоий соҳаларни етарли даражада молиялаштириш имкониятини чеклайди. Жаҳон банки маълумотларига кўра, кам даромадли мамлакатларнинг катта қисмида солиқ тушумлари ЯИМнинг 15 фоизидан ҳам кам.

Шу нуқтаи назардан солиқ маъмурчилигини рақамлаштириш, яширин иқтисодиётни қисқартириш, солиқ базасини кенгайтириш ва асоссиз солиқ имтиёзларини қайта кўриб чиқиш молиявий сиёсат ислохотларининг муҳим йўналишларидан ҳисобланади. Солиқ ставкаларини доимий оширишдан кўра, солиқ тўловчилар базасини кенгайтириш ва солиқ йиғиш самарадорлигини ошириш иқтисодий фаоллик учун нисбатан қулай ёндашув бўлиши мумкин. Жаҳон банки ҳам солиқ базасини кенгайтириш, солиқ имтиёзларини қисқартириш ва рақамли солиқ маъмурчилигини ривожлантиришни муҳим ислохотлар сифатида кўрсатмоқда.

Иккинчи муҳим йўналиш — давлат харажатларини оптималлаштиришдир. Бюджет маблағларининг самарасиз сарфланиши, субсидияларнинг мақсадсиз тақсимланиши ва давлат корхоналари фаолиятидаги фискал хатарлар давлат молиявий барқарорлигига салбий таъсир кўрсатади. Шунинг учун бюджет харажатларини натижага асосланган ҳолда режалаштириш, давлат инвестицияларининг иқтисодий самарадорлигини баҳолаш ва ижтимоий харажатларни аниқ мақсадли шаклда йўналтириш зарур.

Учинчи йўналиш — давлат қарзини самарали бошқариш. Ривожланаётган мамлакатларда ташқи ва ички қарз ҳажмининг ўсиши бюджет харажатларига қарзга хизмат кўрсатиш юкини оширади. Шу сабабли давлат қарзини бошқаришда қарзнинг фақат ҳажми эмас, балки унинг валютаси, муддати, фоиз ставкаси ва иқтисодиётнинг қарзни қайтариш қобилияти ҳам ҳисобга олиниши керак. ХВФнинг 2026 йилги таҳлилида ҳам кўплаб кам даромадли мамлакатларда қарзга хизмат кўрсатиш харажатлари юқори даражада қолаётгани қайд этилган.

Тўртинчи муҳим масала — фискал ва пул-кредит сиёсатини ўзаро мувофиқлаштиришдир. Инфляция юқори бўлган шароитда марказий банкнинг қатъий пул-кредит сиёсати фискал сиёсат билан қўллаб-қувватланмаса, макроиқтисодий барқарорликни таъминлаш қийинлашади. Ривожланаётган мамлакатларда инфляцион таргетлаш, марказий банк мустақиллиги ва пул-кредит сиёсати шаффофлигини ошириш пул-кредит трансмиссияси самарадорлигини кучайтириши мумкин.

Шу билан бирга, молиявий сиёсат ислохотлари фақат бюджет тақчиллигини қисқартиришга қаратилмаслиги лозим. Ислохотлар иқтисодий ўсиш, инвестицияларни рағбатлантириш, янги иш ўринлари яратиш ва аҳоли фаровонлигини ошириш билан уйғунлаштирилиши зарур. ХВФнинг 2026 йилги таҳлилида ҳам институционал сифатни ошириш, бошқарувни яхшилаш ва хусусий секторга асосланган ўсишни қўллаб-қувватлаш ривожланаётган мамлакатлар учун муҳим вазифалар сифатида кўрсатилган.

Хулоса

Хулоса қилиб айтганда, ривожланаётган мамлакатларда молиявий сиёсатни ислох қилиш комплекс ва босқичма-босқич ёндашувни талаб этади. Унда солиқ базасини кенгайтириш, солиқ маъмурчилигини рақамлаштириш, давлат харажатларининг самарадорлигини ошириш, давлат қарзини барқарор бошқариш ва пул-кредит сиёсати билан фискал сиёсатни мувофиқлаштириш асосий устувор йўналишлар бўлиши лозим.

Молиявий сиёсат ислохотларининг самарадорлиги давлат институтларининг сифати, шаффофлик, бюджет маблағларидан фойдаланиш устидан жамоатчилик назорати ва иқтисодий қарорларнинг илмий асосланганлигига бевосита боғлиқ. Шунинг учун ривожланаётган мамлакатлар учун асосий мақсад қисқа муддатли бюджет муаммоларини ҳал қилиш эмас, балки узоқ муддатли **молиявий барқарорлик ва барқарор иқтисодий ўсишни таъминлайдиган молиявий сиёсат тизимини шакллантиришдан** иборат бўлиши керак.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. International Monetary Fund. *Macroeconomic Developments and Prospects in Low-Income Countries*—2026. IMF, 2026.

2. World Bank. *Fiscal Policy and Growth*. World Bank Group.
3. World Bank. *Mobilizing Domestic Revenues*. World Bank Academy.
4. International Monetary Fund. *Monetary Policy Transmission in Emerging Markets and Developing Economies*. IMF Working Paper, 2020.
5. World Bank. *Public Finance Reviews*. World Bank Group.